

Rozloučení s Antonínem Bartoňkem, emeritním profesorem Ústavu klasických studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně

Antonín Bartoněk (*29. 10. 1926 – †30. 5. 2016)

Profesor klasické řečtiny a latiny, mykénolog, grécista a klasický filolog světového formátu, laskavý a moudrý učitel. Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity vychoval generace badatelů i středoškolských učitelů. Odešel v pozeňnaném věku nedožitých devadesáti let. Zpráva o úmrtí pana profesora Bartoňka nás všechny hluboce zasáhla. Jeho obdivuhodná energie, stále živý zájem o obory klasické filologie i lingvistiku a laskavý životní postoj byl pro přátele, kolegy a žáky vzorem a inspirací. Byl pro nás nepostradatelnou konstantou, o to těžší nám připadá loučit se s ním. Těšili jsme se, že s ním letos na podzim oslavíme jeho životní jubileum a věnujeme mu toto objemné číslo časopisu *Graeco-Latina Brunensia* 2016/2 s příspěvky mnoha jeho českých i zahraničních kolegů, přátel a žáků, jež je vydáváno na jeho počest. Lakomý osud nám však našeho milého pana profesora vzal a odvedl jej do Elysia, kde dlí v nejlepší společnosti a snad se na nás z antického nebe laskavě usmívá.

Níže uvedený velmi rozsáhlý soupis prací Antonína Bartoňka ukazuje, jak široký a mnohostranný byl rozsah jeho vědeckého zájmu (mykénština, řecká dialektologie a epigrafika, řecká a latinská lingvistika, zvláště syntax) a pedagogický záběr (učební texty ke studiu latiny i řečtiny). Úctyhodný je rovněž výčet jeho populárně vědeckých publikací a průvodců po středomořských státech.

Antonín Bartoněk se již během gymnaziálních studií, která poznamenala druhá světová válka, rozhodl pro studium klasické latiny a řečtiny a v roce 1945, po znovuotevření českých vysokých škol, se zapsal na filozofickou fakultu. Jeho učiteli byli vynikající profesori, kteří tehdy v Brně působili (F. Novotný, F. Stiebitz, J. Ludvíkovský, G. Hejzlar a J. Vachek). V roce 1950 ukončil studia titulem PhDr. a od roku 1952 působil na filozofické fakultě v Brně nepřetržitě až do roku 2013. K vynikající znalosti antických jazyků a literatur i velmi rozsáhlým vědomostem z oblasti starověkých dějin, které načerpal během gymnaziálních a vysokoškolských studií, patřila také výborná znalost moderních evropských jazyků, ovládal němčinu, angličtinu, francouzštinu i italštinu.

Velmi brzy na sebe upozornil světovou odbornou veřejnost pracemi z řecké dialektologie a zvláště tehdy se rodičího nového oboru mykénologie. Podílel se na rozluštění dvou znaků lineárního písma B a významně přispěl k našemu poznání mykénské řečtiny. Záhy začal na tomto poli spolupracovat se světovými odborníky. Z jeho raných mykénologických prací zmiňujeme jen ty nejvýznamnější: *The Linear B Signs 8-A and 25-A₂* (1957);¹ *Die syllabischen Schriften des östlichen Mittelmeerraums* (1959); *Entzifferung der LB-Schrift* (1961); *Monophonemic Diphthongs in Mycenaean* (1963); *Outline of Phonemic System in Mycenaean Greek* (1964); *The Phonic Evaluation of the S- and Z- Signs in Mycenaean* (1964). Zároveň publikoval řadu odborných statí věnovaných řecké dialektologii: *Zur Problematik der phonematischen Wertung der altgriechischen kurzen Diphthonge* (1960); *The Development of the Attic-Ionic Long-Vowel System* (1963); *Development of the Long-Vowel System in Ancient Greek Dialects* (1966); *Die Divergenz und Konvergenz in der griechischen Dialektologie* (1966); *Greek Dialectology after the Decipherment of Linear B* (1968); *Chronology of the First Greek Compensatory Lengthening Reexamined* (1968); *The Prehistorical Greek Dialectology* (1970). Již v roce 1962 se stal docentem klasické filologie, v roce 1968 profesorem a v roce 1972 získal titul DrSc. V šedesátých letech byl také proděkanem a krátce i vedoucím katedry.

V 80. letech působil také jako hostující profesor na univerzitě v Heidelbergu. Po roce 1989 se mimo vědecké práce opět začal věnovat akademické samosprávě. Na začátku devadesátých let byl vedoucím Ústavu klasických studií i předsedou akademického senátu. Významně se zasloužil o vznik nového klasického gymnázia v Brně i o obnovení klasické filologie na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde také léta učil. Intenzivně se rovněž věnoval dalšímu vzdělávání středoškolských učitelů latiny.

Otázkami řecké dialektologie a mykénštiny se zabýval po celý svůj život, z oboru řecké dialektologie je třeba zvláště vyzdvihnout práce: *Classification of the West Greek Dialects at the Time about 350 B.C.* (1972); *On the Chronology in the Prehistory of Ancient Greek* (1978); *Prehistorie a protohistorie řeckých dialektů* (1987), vyšlo také německy: *Abriss der Prähistorie und Protohistorie der griechischen Sprache* (1991); *Grundzüge der altgriechischen mundartlichen Frühgeschichte* (1991). Nástin vývoje řeckého fonologického systému a řeckých dialektů tak, jak jej ve svých pracích postuloval, je významnou a stále platnou součástí našeho vědění o staré řečtině. Vědecké bádání na tomto poli jej jakožto vysokoškolského učitele podnítila také k vydání výboru, čítajícího téměř dvě stovky řeckých nářečních nápisů s překlady a komentáři, určeného pro studenty staré řečtiny: *Chrétomatie starořeckých nářečních nápisů* (2011), kniha vyšla také anglicky v Mnichově v roce 2015.

Nejmilejším vědeckým zájmem Antonína Bartoňka byla však nepochybně mykénština. Díky anglickému článku, ve kterém publikoval vlastní rozluštění mykénského znaku A₂ (1957), jej oslovil John Chadwick, anglický badatel, který se spolu s Michaelem Ventrisem nejvýznamněji podílel na rozluštění lineárního písma B. Ze společného vědeckého zájmu se vyvinulo dlouholeté přátelství. K nejdůležitějším pracím z této oblasti badatelského úsilí Antonína Bartoňka patří zvláště: *Vocalic and Diphthongal Stems of the 3rd Declension in Mycenaean Greek* (1982); *Zur Datierung der Linear-B-Texte aus dem Palastarchiv in Knossos* (1983); *On the Prehistory of Ancient Greek* (1987); *Mycenaean Vocabulary in a Morphological*

1 Publikace jsou v textu citovány zkráceně, viz kompletní bibliografie A. Bartoňka níže.

Classification (1992); *Il miceneo ed il greco alfabetico* (1995). Mnohaletá práce na tomto poli vyústila v *opus magnum*, v roce 2003 vydalo nakladatelství C. Winter v Heidelbergu *Handbuch des mykenischen Griechisch*. Kniha vyšla také v českém překladu (*Písmo a jazyk mykénské řečtiny* 2007) a vyjde v novořečtině.

Dalším významným polem působnosti Antonína Bartoňka byla řecká i latinská epigrafika, díky své vynikající odbornosti a dobrým kontaktům s italskými grécisty výrazně přispěl k našim znalostem o šíření řecké abecedy v západním Středomoří a alfabetizaci národů antické Itálie. Spolu s italským archeologem Giorgiem Buchnerem publikoval nové nálezy archaických řeckých nápisů z ostrova Ischia, datovaných od poloviny 8. století do 6. století př. n. l.: *Die ältesten griechischen Inschriften von Pithekoussai* (1995), viz také: *Die Entstehung und Ausstrahlung des griechischen Alphabets im östlichen und zentralen Mittelmeerraum im 8. – 6. Jh. v. Chr.* (1995).

K odborným zájmům Antonína Bartoňka patřila také moderní lingvistika a její metody, věnoval se zvláště řecké a latinské syntaxi, a to také v souvislosti s jeho působením vysokoškolského učitele a vedoucího magisterských a doktorských prací. Zmíníme např.: *Koncepce větné modality a možnost jejího uplatnění v latině a řečtině* (1980); *Klasifikace latinských vedlejších vět* (1988); *Different Trends of Development in Latin and Ancient Greek Syntax* (2006); *Graeco-Roman Syntax of Dependent Clauses and their Nominal Equivalents* (2008); *A Comparative Graeco-Latin Sentence Syntax within the European Context* (2010). Z dalších studií týkajících se latinského jazyka nelze opomenout také stať *Das lateinische Vokalsystem* (1996).

Z publikací vycházejících z pedagogické činnosti pana profesora jmenujme dnes již legendární „skripta“ *Latina pro posluchače filologických oborů*. Tato vysokoškolská učebnice vyšla poprvé v roce 1959 a sloužila studentům téměř po dvě generace, dočkala se jednácti vydání.

Antonín Bartoňek byl také zapáleným popularizátorem vědy a cestovatelem, českým čtenářům poutavě zprostředkovával záhady a objevy antického Středomoří, které dobře znal a miloval. Málokdo nezná alespoň některou z řady jeho knih: *Zlatá Egeis* (1969); *Odysseové na mořích historie* (1976); *Světlem starých Řeků* (1977); *Zlaté Mykény* (1983).

Nelze opomenout také pěknou řádku turistických průvodců, které napsal spolu se svou životní partnerkou, klasickou filoložkou Dagmar Bartoňkovou, která s ním na dlouhé společné životní cestě sdílela odborné i cestovatelské zájmy. Také v těchto knihách, které si získaly velkou oblibu čtenářské obce, se uplatnily vynikající znalosti Středomoří v nejširším slova smyslu. Za všechny jmenujme alespoň *Řecko, Turecko, Kypr* (1985, 2. vydání 1990).

Mnohaleté působení profesora Antonína Bartoňka na filozofické fakultě (61 let) zanechalo nerasmazatelnou stopu v životech mnoha jeho kolegů a studentů, které dokázal inspirovat, nadchnout pro vědu i odborně vést. Jeho nezdolná energie ho neopouštěla ani ve vysokém věku. Když jsme si s kolegy stěžovali na konci semestru, že už jsme strašně unavení, říkával s úsměvem: „Já už jsem taky trochu unaven, ale asi to bude tím, že tohle je můj 102. semestr na této fakultě.“

Daniela Urbanová